

Bạo lực tại Iran: Khổ đau và bất ổn

ISSN: 2734-9195 10:12 15/01/2026

Iran hôm nay là một điểm nóng toàn cầu, nhưng câu hỏi mà cuộc khủng hoảng này đặt ra không chỉ dành cho Iran: liệu con người có đủ tỉnh thức để không tiếp tục tái tạo khổ đau cho chính mình và cho xã hội hay không?

Biểu tình tại Iran bùng phát cuối tháng 12/2025, khởi đầu từ các bất mãn kinh tế: lạm phát cao, đồng rial mất giá, thu nhập thực tế giảm sâu. Nhưng rất nhanh, những yêu cầu về đời sống chuyển thành phản kháng xã hội quy mô lớn, lan rộng tại tất cả các tỉnh thành trong cả nước.

Theo các tổ chức nhân quyền và hãng thông tấn quốc tế, số người thiệt mạng và bị thương đã lên tới hàng nghìn, hàng chục nghìn người bị bắt giữ. Internet nhiều lần bị cắt diện rộng, truyền thông bị kiểm soát chặt chẽ. Chính quyền Iran cho rằng các cuộc biểu tình bị kích động từ bên ngoài; trong khi người biểu tình xem đó là hệ quả tất yếu của nhiều năm dồn nén.

Điều đáng chú ý là bất ổn lần này không xuất hiện đột ngột. Nó tích tụ từ nhiều tầng áp lực: cấm vận kéo dài, nền kinh tế suy yếu, khoảng cách giàu nghèo gia tăng, thất nghiệp cao và niềm tin xã hội suy giảm. Khi đời sống vật chất trở nên bấp bênh, những bất mãn âm ỉ dễ dàng chuyển hóa thành phản kháng tập thể.

Ở cấp độ xã hội, đây là một cuộc khủng hoảng niềm tin. Ở cấp độ con người, đó là khủng hoảng tâm lý: sợ hãi, phẫn nộ, tuyệt vọng và bế tắc cùng tồn tại.

Khi bạo lực trở thành ngôn ngữ cuối cùng

Lịch sử cho thấy, khi các kênh đối thoại bị thu hẹp, bạo lực thường được xem như con đường ngắn nhất để khẳng định tiếng nói. Nhưng cũng chính bạo lực khiến khủng hoảng kéo dài và trầm trọng hơn.

Mỗi hành động trấn áp tạo thêm oán hận; mỗi phản ứng cực đoan lại mở rộng vòng xoáy trả đũa. Trong vòng luẩn quẩn ấy, không có bên thắng thực sự – chỉ có những tổn thất chồng chất, cả về sinh mạng lẫn nền tảng đạo đức xã hội.

Đây không chỉ là vấn đề của một thể chế hay một phong trào, đó là vấn đề của cách con người phản ứng trước khổ đau khi không còn niềm tin vào đối thoại và cải cách hòa bình.

Các cuộc biểu tình chống tham nhũng chính trị và suy sụp kinh tế đang lan rộng trên khắp Iran. (Nguồn: Jewish Journal)

Phật giáo Nguyên thủy không tiếp cận khổ đau như một tai họa ngẫu nhiên. Trong giáo lý căn bản, khổ phát sinh từ những điều kiện cụ thể: tham ái, sân hận và si mê. Khi các yếu tố này tích tụ, khổ đau trở thành hệ quả tất yếu, dù ở cấp độ cá nhân hay xã hội.

Một cộng đồng cũng vận hành theo logic đó

Khi quyền lực bị chấp thủ, khi lợi ích được bảo vệ bằng cưỡng chế, khi nỗi sợ mất kiểm soát lấn át trí tuệ, thì bạo lực không còn là sự cố – nó trở thành cơ chế vận hành. Ngược lại, khi bất mãn xã hội được nuôi dưỡng bởi phần nộ và cực đoan, phản kháng dễ trượt khỏi mục tiêu cải thiện đời sống để trở thành đối đầu sinh tử.

Từ góc nhìn này, bất ổn tại Iran không phải là bất ngờ, mà là kết quả của một chuỗi duyên khởi xã hội đã hội đủ điều kiện.

Trong Kinh Chuyển Luân Thánh Vương Sư Tử Hống thuộc Trường Bộ Kinh, đức Phật đưa ra một phân tích sắc bén về sự suy thoái xã hội. Ngài không nói đến thần quyền hay định mệnh, mà chỉ ra mối liên hệ trực tiếp giữa quản trị, đạo đức và ổn định xã hội.

Theo bài kinh, khi người lãnh đạo không chăm lo đời sống dân chúng, để nghèo đói lan rộng, bất công gia tăng, thì trộm cướp, bạo lực và phản kháng sẽ phát sinh. Khi bạo lực được đáp trả bằng bạo lực, xã hội bước vào giai đoạn suy đồi nhanh chóng.

Điểm cốt lõi không nằm ở mô hình chính trị, mà ở nguyên lý nhân quả: bất công và cường chế là nhân; hỗn loạn và khổ đau là quả.

Áp vào thực tại Iran, có thể thấy một vòng lặp quen thuộc: đời sống bị dồn ép, tiếng nói ôn hòa bị thu hẹp, phản kháng leo thang, trấn áp gia tăng, khổ đau tiếp tục sinh sôi. Trong vòng lặp ấy, cả nhà cầm quyền lẫn người phản kháng đều bị cuốn vào động lực đối đầu, khó thoát ra nếu thiếu tỉnh thức.

Phật giáo không đề xuất việc cầu xin một quyền lực siêu nhiên can thiệp vào lịch sử. Con đường được đức Phật chỉ ra mang tính thực chứng: nhận diện khổ, thấy rõ nguyên nhân khổ và chuyển hóa khổ bằng trí tuệ.

Trong bối cảnh Iran, điều này có thể được hiểu ở nhiều tầng.

Với nhà cầm quyền, bạo lực không thể tạo ra ổn định bền vững. Ổn định chỉ xuất hiện khi người dân cảm thấy được bảo vệ, được lắng nghe và có khả năng sống một đời sống có phẩm giá.

Với người phản kháng, phần nộ có thể là động lực ban đầu, nhưng nếu không được soi sáng bởi tỉnh thức, nó dễ biến thành sức mạnh hủy hoại chính những giá trị mà phong trào muốn bảo vệ.

Với cộng đồng quốc tế, những phản ứng dựa trên lợi ích địa chính trị hơn là thấu hiểu xã hội Iran có nguy cơ làm sâu thêm chia rẽ, thay vì giúp tháo gỡ khủng hoảng.

Các cuộc biểu tình tại Iran phản ánh một khát vọng rất thật: được sống tự do và an toàn. Nhưng Phật giáo nhắc rằng, tự do chính trị – dù quan trọng – vẫn chưa đủ nếu con người còn bị giam cầm bởi sân hận và sợ hãi.

Một xã hội chỉ thực sự bước ra khỏi khủng hoảng khi tự do bên ngoài song hành với tự do nội tâm: tự do khỏi bạo lực, khỏi cực đoan, khỏi ảo tưởng rằng khổ đau của mình chỉ có thể được giải quyết bằng khổ đau của người khác.

Iran hôm nay là một điểm nóng toàn cầu, nhưng câu hỏi mà cuộc khủng hoảng này đặt ra không chỉ dành cho Iran: liệu con người có đủ tỉnh thức để không tiếp tục tái tạo khổ đau cho chính mình và cho xã hội hay không?

Tác giả: **Mai Văn Tài** (P.Nùng Trí Cao, tỉnh Cao Bằng)